

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Степаненко Інни Миколаївни
«Психологічна корекція сором'язливості у майбутніх психологів»
подане на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Психологічна готовність до фахової діяльності в галузі практичної психології зумовлює наявність цілої низки професійно важливих особистісних якостей, когнітивних умінь, властивостей, психічних процесів, сформованої професійної мотивації, а також здатності майбутнього фахівця до діалогу та партнерства в створенні й саморегуляції професійних стосунків.

Не менш актуальним є з'ясування шляхів психологічної корекції тих особистісних якостей майбутніх фахівців, які стають на заваді здійсненню успішної професійної діяльності. До таких якостей, зокрема, належить і сором'язливість, адже сором'язлива особистість не може повноцінно розкритися в професії психолога, оскільки нездатна до повноцінної фахової взаємодії. При цьому особливості прояву сором'язливості, рівень її сформованості, психологічні чинники розвитку залишаються поза увагою науковців, тоді як їх виявлення дозволить запропонувати програму психологічної корекції негативних проявів сором'язливості, а відтак сприятиме професійному становленню психолога. Саме це й визначає актуальність дослідження І.М. Степаненко.

Виходячи із припущення про суттєвий вплив сором'язливості, на успішність підготовки майбутніх психологів та їх подальшу професійну діяльність, здобувачка дала психологічно обґрунтовану характеристику сором'язливості та розробила й апробувала на цій основі технологію її психологічної корекції в майбутніх психологів. У цьому, насамперед, полягає наукова новизна рецензованого дослідження.

Зупинимось на основних положеннях дисертаційної роботи І.М. Степаненко, які визначають її теоретичне значення.

За результатами аналізу основних теоретичних підходів до проблеми сором'язливості в зарубіжній та вітчизняній психологічній літературі висвітлено теоретичні засади проблеми сором'язливості в онтогенезі, розглянуто поняття «сором'язливість» та чинники її формування. Зазначимо, що дисертанткою розкрито широкий діапазон підходів до вивчення сором'язливості в контексті філософських та психологічних напрацювань, детально проаналізовано сором'язливість з точки зору індивідуальних особистісних проявів та зовнішніх чинників.

Зокрема, до соціальних чинників формування сором'язливості віднесено вплив сім'ї, навчально-виховних закладів, ситуаційних чинників суспільства – життєвих, політичних, економічних, культурних до психологічних – вплив деяких особистісних утворень структурних компонентів сором'язливості, зокрема, підвищений рівень тривожності, занижена самооцінка, порушення сфери розвитку міжособистісних стосунків, деформація сформованості рівня суб'єктивного контролю, інтровертована спрямованість особистості та порушення сфери самоствавлення.

Спираючись на аналіз досліджень щодо структури та чинників сором'язливості, дисертанткою було визначено когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти сором'язливості, кожен з яких характеризується певними особистісними утвореннями, які стають перешкодою на шляху професійного становлення майбутніх психологів. На основі цього було зроблено припущення про те, що сором'язливість як особистісна якість суттєво впливає на успішність підготовки майбутніх психологів і проявляється у всіх її структурних компонентах (когнітивних, емоційних, поведінкових), а її корекція можлива через оптимізацію пов'язаних з нею особистісних психологічних утворень методами активного соціально-психологічного навчання.

На основі ретельного аналізу емпіричних даних було виділено три рівні розвитку сором'язливості та обґрунтовано критерії їх визначення. Було також виявлено вплив особистісних утворень на рівень розвитку сором'язливості у

майбутніх психологів та зазначено, що кожний компонент сором'язливості характеризується певними особистісними утвореннями: наявність внутрішнього конфлікту та суб'єктивного локусу контролю (когнітивний компонент); високий рівень тривожності, занижена самооцінка (емоційний компонент); інтровертованість, підлеглий тип поведінки (поведінковий компонент).

На основі аналізу результатів констатувального етапу дослідження було розроблено теоретичні засади побудови технології психологічної корекції сором'язливості у майбутніх психологів, яка складалася з двох блоків: робота зі студентами та робота з викладачами. Корекційна робота була спрямована, насамперед, на зниження проявів сором'язливості шляхом оптимізації особистісних утворень (когнітивних, емоційних, поведінкових) майбутніх психологів.

Результати впровадження авторської програми, подані в дисертації, засвідчили її ефективність, яка проявилась у зменшенні досліджуваних із високим рівнем сором'язливості; позитивних змінах особистісних утворень. За результатами корекційної роботи було розроблено практичні рекомендації викладачам вищих навчальних закладів для роботи з сором'язливими студентами. Вважаємо, що одержані результати дозволяють рекомендувати впровадження цієї технології та практичних рекомендацій у процес професійної підготовки майбутніх психологів, так і в рамках проходження курсів підвищення кваліфікації. У цьому, насамперед, полягає практичне значення роботи.

За загальної позитивної оцінки дисертації слід зазначити й окремі неточності та прогалини у поданні результатів дослідження, а саме:

1. На нашу думку, теоретичний розділ роботи мав би більш завершений вигляд через підсилення його результатами досліджень саме в галузі психологічної корекції, зокрема, робіт із зниження когнітивного дисонансу, реактивної та особистісної тривожності, підвищення самооцінки

та самоцінності, рішучості, здатності відстоювати власну точку зору. Особливо це стосується підрозділу 1.3.

2. Дискусійним, на наш погляд є твердження про інтернальний рівень локусу контролю як особистісного чинника, що спричиняє розвиток сором'язливості і, як наслідок, потребує відповідної корекції. Адже люди, що мають внутрішній локус контролю, більш впевнені у собі, послідовні та наполегливі в досягненні поставленої мети, врівноважені, доброзичливі та незалежні, що не зовсім кореспондується з сором'язливістю. Вважаємо, що цей аспект проблеми потребує ґрунтовніших досліджень.

3. На нашу думку одним із вагомих чинників, що компенсує сором'язливість як особистісну якість, котра утруднює успішне здійснення фахової діяльності, є професійна компетентність психолога. На жаль, цей аспект досліджуваної проблеми не знайшов свого висвітлення у роботі.

Зроблені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації, не знижують наукового і практичного внеску Степаненко І.М. в розроблення актуальної для сучасної педагогічної психології проблеми і є радше настановами для майбутньої дослідницької діяльності й подальшої розбудови проблеми розвитку особистості майбутніх психологів.

Оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження І.М. Степаненко, слід відзначити його актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення, чітко сформульований методологічний апарат, ґрунтовний теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, вибір адекватних методів дослідження, ретельно сплановане емпіричне дослідження, докладний аналіз його результатів, обґрунтованість й доказовість більшості висновків та умовиводів. Все це дозволило здобувачці виконати поставлені у дослідженні завдання, довести в цілому його гіпотезу. Опубліковані наукові праці та автореферат здобувачки повністю відображають основні положення дисертації.

З огляду на викладене вище, можна зробити загальний висновок, що дисертація на тему: «Психологічна корекція сором'язливості у майбутніх психологів» як за змістом, так і за оформленням відповідає всім вимогам МОН України, а її авторка, Інна Миколаївна Степаненко, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,

Н.В.Чепелева

